CZU: 657.28:336.71:004(478) **https://doi.org/10.59295/mpdnwe2024.34**

THE EVOLUTION TRENDS OF THE PAYMENT SYSTEM IN THE REPUBLIC OF MOLDOVA

LUCHIAN Ivan
Moldova State University, Republic of Moldova
ivan.luchian@usm.md
ORCID ID: 0000-0002-8683-7228
Angela FILIP
Moldova State University, Chisinau, Republic of Moldova
filip77@mail.ru
ORCID ID: 0000-0003-2359-860X

Purpose of the article: The payment system is a complex of mechanisms designed to carry out the clearing and settlement of monetary transactions and other financial transactions. It contains a set of arrangements regarding the satisfaction of obligations assumed by payers and provides for the use of payment instruments. The article aims to analyze the payment systems and it's evolution trends in the fast changing digitization era.

Methodology: In order to carry out the study, observation and analysis research methods were applied. The reports of the National Bank of Moldova published on the Internet were used as base information.

Conclusions: Over the last two decades in the Republic of Moldova, important successes have been noted in the development of the payment system and all its basic components: the automated system of internal payments, the system of the Single Central Securities Depository and payment instruments. Additionally, the services provided by banks and the payment systems have been increasingly integrated into remote banking through an extensive digitisation process.

Originality: The originality of the article is determined by the attempt to make certain conclusions about the quantitative and qualitative changes that took place within the payment systems of the Republic of Moldova over the last six years

Keywords: payment system; bank; payment instrument; digitization

TENDINȚELE DE EVOLUȚIE ALE SISTEMULUI DE PLĂȚI ÎN REPUBLICA MOLDOVA

Introducere

Conform definiției Băncii Reglementărilor Internaționale (BRI), un sistem de plăți constă din instrumente, proceduri bancare și, de obicei, sisteme de transfer de fonduri interbancare, care asigură și facilitează circulația banilor. [5]

Sistemele de plăți din Republica Moldova, în interpretarea Băncii Naționale a Moldovei, reprezintă „ansamblul sistemelor, mecanismelor și instituțiilor care, pe baza unor norme (reguli, proceduri, contracte, aranjamente etc.), facilitează inițierea, procesarea, compensarea și/sau decontarea operațiunilor de transfer al mijloacelor bănești între participanți..” [14]

Componentele de bază ale sistemelor de plăți din Republica Moldova sunt: sistemul automatizat de plăți interne, sistemul Depozitarului Central Unic de Valori Mobiliare și instrumentele de plată.
În Republica Moldova, în calitate de instrumente de plată, sunt implementate [14]:

- cardul de plată;
- transferul de credit;

- debitarea directă;
- instrument de plată electronic cu acces la distanță.

Scopul prezentei publicații îl constiuir examinarea dinamicii schimbărilor în cadrul sistemelor de plăți din Republica Moldova prin prisma celor mai importante elemente constitutive.

Materiale și metode

Pentru realizarea studiului au fost aplicate astfel de metode de cercetare precum observația si analiza. Baza informațională necesară analizei au constituit-o rapoartele anuale și cele specializate în domeniul sistemului de plăți al Băncii Naționale a Moldovei. Datele colectate au fost supuse analizei statistice cu aplicarea metodelor grafice și tabelare. Analiza a fost efectuată în diviziune pe sectoarele de bază ale sistemelor de plăți ale Republicii Moldova. Apoi au fost elaborate concluziile aferente.

Rezultate și discuții

Sistemul automatizat de plăți interne (SAPI) reprezintă platforma prin care se efectuează automatizate plățile în lei moldovenești între participanți pe teritoriul Republicii Moldova sau prin intermediul acestora.

La sfârșitul anului 2023, SAPI înregistra 20 de participanți, printre care: Banca Națională a Moldovei (BNM), 11 bănci comerciale, Centrul de casă și decontări din orașul Tiraspol, 3 prestatori de servicii de plată nebancari, Trezoreria de Stat din cadrul Ministerului Finanțelor (inclusiv în calitate de participant mandatat), Depozitarul central unic al valorilor mobiliare S.A. și Fondul de garantare a depozitelor în sistemul bancar. [11] În tabelul 1, este prezentată informația generală cu privire la funcționarea SAPI.

Tabelul 1

Caracteristicile plăților procesate în SAPI în perioada 2018-2023

Indicatori	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Numărul total al tranzacțiilor (mii)	12949,1	13562,6	12577,0	13812,0	14345,1	14843,4
Valoarea totală a tranzacțiilor (milioane lei)	1193213,4	1020601.4	1076181.7	1083390.1	1223918,4	1714479,7
Numărul mediu zilnic al operațiunilor (mii)	50,9	53,4	49,7	54,6	56,5	59,2
Valoarea medie zilnică a operațiunilor (milioane lei)	4697,7	4018,1	4253,7	4282,2	4818,6	6830,6
Valoarea medie pe tranzacție (mii lei)	92,1	75,3	85,6	78,4	85,3	115,5

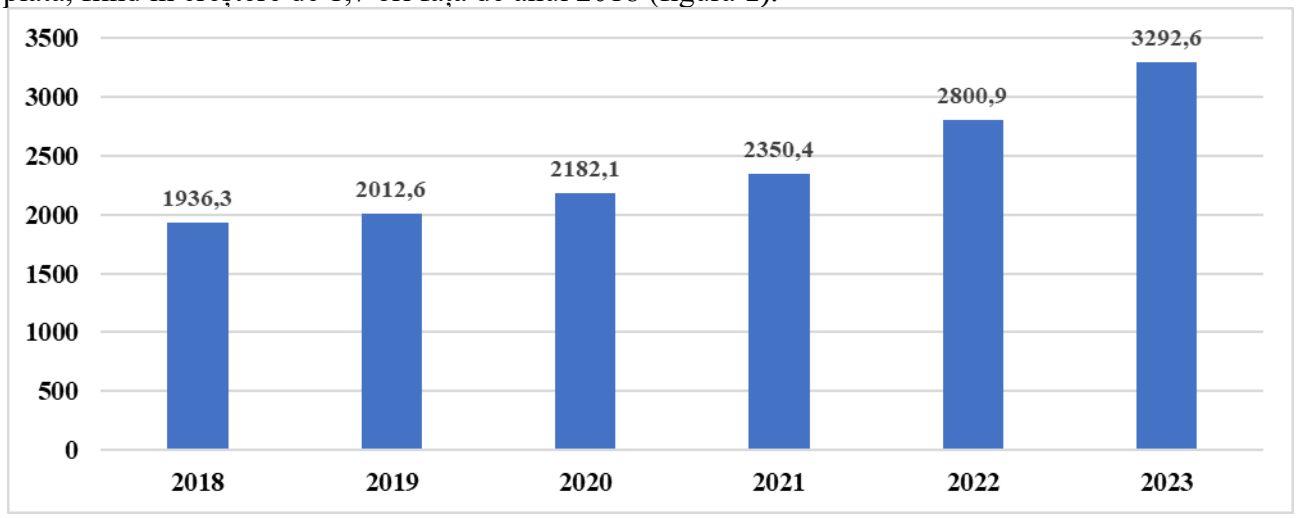
Sursa: [6]-[11]

În anul 2023, prin SAPI au fost procesate 14.843,4 mii de tranzacții, în valoare totală de 1.714,5 miliarde de lei, înregistrându-se o creștere atât în număr (14,6%), cât și în valoare (43,7%) față de anul 2018.

Numărul mediu zilnic al operațiunilor, în anul 2023, a constituit 59,2 mii de tranzacții, cu un spor de 16,3% față de anul 2018. De asemenea, în anul 2023, au sporit, respectiv, valoarea medie zilnică a operațiunilor cu 45,4% și valoarea medie pe tranzacție cu 25,4%.

Regulamentul cu privire la cardurile de plată definește *cardul de plată* drept „un suport informațional standardizat și, după caz, personalizat, prin care deținătorul, de obicei folosind numărul său personal de identificare și/sau alte coduri ce permit identificarea acestuia, are acces la distanță la contul de plăți asociat cardului, în funcție de tipul cardului de plată, pentru efectuarea operațiunilor de plată.”. [12]

Către sfârșitul anului 2023, în Republica Moldova, se aflau în circulație 3292,6 mii de carduri de plată, fiind în creștere de 1,7 ori față de anul 2018 (figura 1).

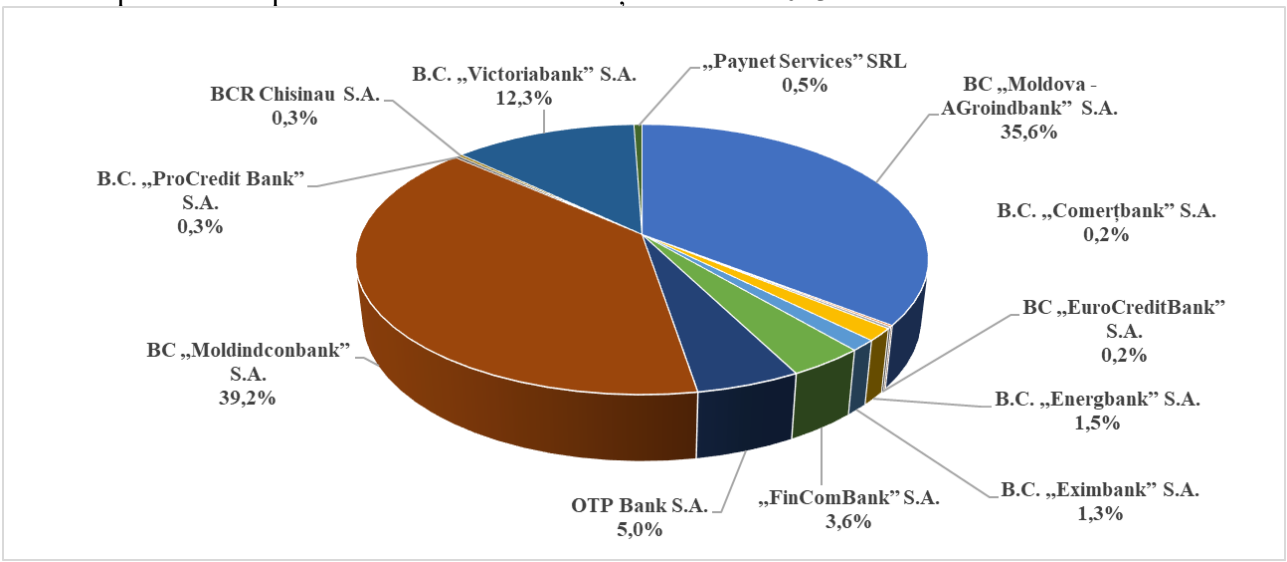

Sursa: [1], [2]

Figura 1. Dinamica numărului de carduri în circulație în Republica Moldova (mii unități)

Acest număr de carduri, în circulație din anul 2023, prefigurează următoarea structură: 1959,2 mii sunt carduri active, 1140,1 mii - carduri salariale și 517,7 mii - carduri sociale.

În figura 2, este prezentată structura numărului de carduri de plată în diviziune pe prestatorii de servicii de plată din Republica Moldova către sfârșitul anului 2023.

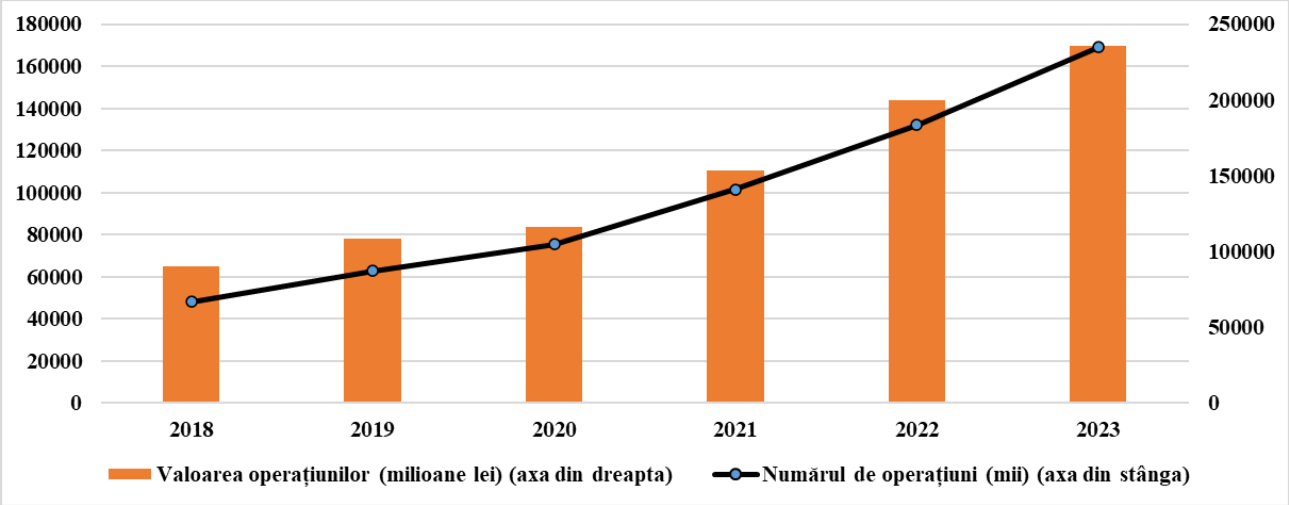
Sursa: [2]

Figura 2. Dinamica numărului de carduri în circulație în Republica Moldova (mii unități)

Cea mai mare pondere, în numărul total de carduri în circulație, a fost deținută de Moldindconbank (39,2%), după care urmează Moldova-Agroindbank (35,6%) și Victoriabank (12,3%). Este remarcabil faptul că, până în anul 2021, toate cardurile de plată au fost emise de bănci, iar din anul 2021, pe piața respectivă și-a început activitatea „Paynet Services" SRL, care a oferit Primul portofel electronic din R.Moldova.

Figura 3 ilustrează evoluția anuală a numărului și volumului tranzacțiilor realizate cu cardurile de plată în Republica Moldova.

Între anii 2018 și 2023, numărul tranzacțiilor efectuate cu carduri de plată în Republica Moldova a crescut de la 66,9 milioane la 234,9 milioane, ceea ce reprezintă o majorare de 3,5 ori.

Sursa: [3]

Figura 3. Dinamica numărului și volumului anual al tranzacțiilor cu cardurile de plată în Republica Moldova

Din volumul total al operațiunilor desfășurate în anul 2023, ponderea de 91,1% o dețin operațiunile cu cardurile emise în Republica Moldova, iar cea de 8,9% - operațiunile cu cardurile de plată emise peste hotarele țării.

De asemenea, 85,7% din numărul total al operațiunilor au ținut de plățile fără numerar, iar 14,3% - de retragerile de numerar.

La fel, în perioada analizată, volumul operațiunilor cu cardurile de plată a crescut de la 65098,7 milioane lei în anul 2018 până la 169413,4 milioane lei în anul 2023, adică de 2,6 ori. 42,1% din valoarea operațiunilor efectuate cu carduri au ținut de plățile fără numerar, 57,9% - de retragerile de numerar.

În anul 2023, 88,6% din valoarea totală a operațiunilor a fost realizată cu carduri emise pe teritoriul Republicii Moldova, iar 11,4% cu carduri emise în afacerea țării.De asemenea, ponderea cardurilor contactless aflate în circulație a înregistrat o creștere constantă, ajungând de la 49,9% din numărul total de carduri în 2018 la 92,7% în 2023. [6], [11]

Pe teritoriul Republicii Moldova circulă carduri din trei sisteme internaționale de plăți – Visa, Mastercard și American Express. Distribuirea structurală a operațiunilor cu aceste carduri din anul 2023 este prezentată în tabelul 2.

Tabelul 2

Distribuirea structurală a operațiunilor cu cardurile de plată în anul 2023

Sistemul	Numărul de operatiuni (mii)	Ponderea (%)	Valoarea operațiunilor (milioane lei)	Ponderea (%)
Visa	111797,3	47,6	83027,2	49,0
Mastercard	123094,4	52,4	86315,5	50,9
American Express	33,1	0,01	70,7	0,04
Total	234924,8	100	169413,4	100,0

Sursa: [3]

În anul 2023, cardurile Visa au constituit 47,6% din numărul total de operațiuni și 49,0% din valoarea acestora. Cardurile Mastercard, respectiv, au înregistrat ponderi de 52,4% și 50,9%, iar cardurile American Express au deținut o poziție nesemnificativă.

În perioada analizată, a avut loc dezvoltarea rapidă a infrastructurii pieței cardurilor bancare din Republica Moldova prin creșterea importantă a numărului general al dispozitivelor speciale.

Astfel, în perioada 2018-2023, numărul POS terminalelor a crescut de la 18178 până la 32318 unități, iar numărul dispozitivelor ATM a crescut de la 1138 până la 1243 de unități. [2]

Din anul 2021, au fost introduse în uz terminale de autoservire în număr de 193 de unități. În momentul actual, numărul lor constituie 401 de unități. [2]

Situația privind fraudele cu cardurile de plată în Republica Moldova este notabilă. Pentru a o ilustra, se utilizează ponderea valorii totale a fraudelor în raport cu valoarea totală a tranzacțiilor efectuate cu carduri de plată emise de prestatorii locali. În anul 2022, acest indicator a fost de 0,0086%, fiind mai mic comparativ cu nivelul din 2018, de 0,013% [6], [11].

Sistemul automatizat de deservire la distanță (SADD) reprezintă o soluție informatică și/sau echipament pus la dispoziția plătitorului de către prestatorul de servicii de plată [13].

Tabelul 3 prezintă o imagine generală a funcționării sistemelor automatizate de deservire la distanță (SADD) în Republica Moldova.

Tabelul 3

Informația generală a funcționării SADD în Republica Moldova

	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Numărul total al deținătorilor SADD (mii)	898,3	1600,2	2085,9	2572,6	3201,9	3935,1
Numărul deținătorilor activi (mii)	138,1	384,2	626,6	787,8	974,7	1240,8
Distribuția deținătorilor SADD după tipul sistemelor utilizate						
Sistemele internet-payments (%)	70,9	55,7	56,1	56,5	54,5	50,3
Mobile-payments (%)	21,4	40,6	41,1	43,4	45,5	49,7
Telephone-payments	6,5	3,6	2,8	0,0	0,0	0,0
PC payments	1,2	0,1	0,06	0,06	0,05	0,0
Numărul total al tranzacțiilor (milioane)	16,8	21,5	29,5	39,0	47,3	57,1
Valoarea totală al tranzacțiilor (miliarde lei)	482,3	565,6	613,0	769,3	935,1	989,8

Sursa: [4], [6]-[11]

Numărul total al deținătorilor SADD a constituit 3935,1 mii, în anul 2023, majorându-se de 4,4 ori față de anul 2018.

Numărul deținătorilor activi, de asemenea, a consemnat o tendință de creștere de aproape 9 ori, ajungând la cifra de 1240,8 mii. Din totalul deținătorilor SADD, cei activi au avut ponderea de 31,5%.

Distribuția deținătorilor SADD după tipul sistemelor utilizate în anul 2023, relevă că:

- 50,3% dintre ei sunt înregistrați în sistemele Internet payments (cu o reducere de 20,6 puncte procentuale față de anul 2018).
- 49,7% din numărul lor total sunt deținători de mobile payments (în creștere cu 28,3 puncte procentuale față de anul 2018).

La sfârșitul anului 2021, se constată că prestatorii de servicii de plată au sistat oferirea sistemelor de telephone-payments, iar în decursul anului 2023, prestatorii de servicii de plată au încetat oferirea sistemelor PC-payments.

În anul 2023, prin intermediul SADD, au fost efectuate 57,1 milioane de tranzacții, ceea ce constituie o creștere de 3,4 ori față de anul 2018.

Valoarea tuturor tranzacțiilor efectuate prin intermediul SADD a însumat 989,8 miliarde de lei în decursul anului 2023, fiind în creștere de 2,1 ori față de anul 2018.

În anul 2023, ponderea operațiunilor efectuate prin SADD, de către persoanele juridice, a constituit 94,2% din valoarea totală.

Transferul credit este o operaţiune de plată lansată de către plătitor prin transmiterea instrucţiunii de plată băncii sale pentru a transfera mijloacele bănești către banca beneficiarului.

Tabloul statistic general al utilizării transferului de credit în Republica Moldova este prezentat în tabelul 4.

Tabelul 4

Dinamica indicatorilor statistici ai operațiunilor efectuate de transfer de credit în Republica Moldova

	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Numărul total al tranzacțiilor (milioane)	16,7	19,3	18,4	20,8	21,4	28,4
inclusiv:						
Tranzacții efectuate în format electronic (%)	69,5	74,4	86,8	88,3	88,7	89,1
Tranzacții efectuate pe suport de hârtie (%)	30,5	25,6	13,2	11,7	11,3	10,9
Valoarea operațiunilor (miliarde lei)	439,7	502,8	419,5	539,9	648,6	797,3

Sursa: [6]-[11]

Între anii 2018 și 2023, numărul total al tranzacțiilor de transfer de credit a crescut semnificativ, de la 16,7 milioane la 28,4 milioane, ceea ce reprezintă o creștere de 70,1%. Această expansiune subliniază o dinamică pozitivă a activității economice și o încredere sporită în sistemele de plată, în special în contextul facilitării transferurilor rapide și sigure între participanți.

În același interval de timp, ponderea tranzacțiilor realizate în format electronic prin intermediul SADD a crescut de la 69,5% în 2018 la 89,1% în 2023, evidențiind o tranziție clară către digitalizare. Această tendință indică un progres semnificativ în modernizarea serviciilor de plată din Republica Moldova, având ca rezultat o eficiență mai mare și o reducere a riscurilor asociate cu tranzacțiile fizice, cum ar fi fraudele și erorile umane. Creșterea gradului de digitalizare reflectă, de asemenea, adaptabilitatea sectorului financiar la cerințele tehnologiei moderne și o mai bună accesibilitate a serviciilor financiare pentru cetățeni și companii.

Ponderea tranzacțiilor pe suport hârtie a înregistrat, respectiv, o reducere de la 30,5% până la 10,9%.

Valoarea operațiunilor efectuate prin intermediul transferului de credit a însumat 797,3 miliarde de lei în anul 2023, sporind cu 81,3%.

Debitarea directă reprezintă o modalitate de plată, care constă în debitarea, de către banca plătitoare, a contului bancar al plătitorului cu suma plăţii solicitate de beneficiar şi creditarea corespunzătoare de către banca beneficiară a contului bancar al beneficiarului în baza acordului prealabil legal întocmit al plătitorului.

Dinamica utilizării debitării directe în Republica Moldova este prezentată în tabelul 5.

Tabelul 5

Dinamica indicatorilor statistici ai operațiunilor efectuate de debitare directă în Republica Moldova

	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Nr total al tranzacțiilor (mii)	101,6	130,7	170,7	193,9	174,1	150,6
VT al tranzacțiilor (milioane lei)	42,5	67,1	73,6	151,1	172,4	163,6
Nr total al utilizatorilor (mii)	4,1	8,4	14,4	9,2	4,7	4,1

Sursa: [6]-[11]

În cursul anului 2023, prin intermediul debitării directe, au fost efectuate 150,6 mii de tranzacții în sumă totală de 163,6 milioane de lei, majorându-se ca număr cu 48,2% și ca valoare de 3,9 ori față de anul 2018.

Numărul total al utilizatorilor acestui instrument a constituit, la finele anului 2023, circa 4,1 mii, rămânând după o anumită creștere intermediară la nivelul anului 2018.

Sistemul Depozitarului Central Unic de Valori Mobiliare (DCUVM) constituie sistemul de decontare a valorilor mobiliare, prin care se asigură prestarea serviciilor de înregistrare a valorilor mobiliare, de administrare centralizată, de decontare și, după caz, a serviciilor auxiliare. [14]

Către sfârșitul anului 2023, în cadrul sistemului DCUVM, erau înregistrați 18 participanți, dintre care: BNM; 11 bănci licencomerciale; Fondul de garantare a depozitelor în sistemul bancar; 5 societăți de investiții nebancare. Informația privind serviciile de decontare ale DCUVM este prezentată în tabelul 6.

Tabelul 6

Dinamica indicatorilor statistici ai serviciilor de decontare ale DCUVM

	2019	2020	2021	2022	2023
Numărul ordinelor de transfer (mii)	6,4	6,4	6,3	9,2	9,6
Valoarea ordinelor de transfer (miliarde lei)	315,6	349,2	313,3	318,8	677,2

Sursa: [7]-[11]

În decursul anilor 2018-2023, a avut loc creșterea performațelor serviciilor de decontare ale sistemului DCUVM.

Numărul decontate ordinelor de transfer a crescut de la 6,4 mii până la 9,6 mii. Iar valoarea acestora, de asemenea, a sporit de la 315,6 miliarde de lei până la 677,2 miliarde de lei.

Concluzii

Sistemele de plăți din Republica Moldova sunt constituite în conformitate cu cerințele moderene ale societății informaționale și în decursul perioadei de analiză au cunoscut o expansiune importantă pe cea mai mare parte a elementelor lor. Cel mai dinamic segment al sistemelor de plăți atohtone este constituit de cardurile de plată, care demonstrează o creșterea spectaculoasă atât pe teritoriul țării, cât și peste hotare. De asemenea, la acest segment, se raportează expansiunea importantă a tehnologiilor de deservire la distanță, fapt ce constituie un semn important al creșterii digitalizării activității financiare din Republica Moldova.

Referințe

1. http://bnm.org/bdi/pages/reports/dsp/DSP1.xhtml?id=0&lang=ro Indicatorii activității în sistemul de plăți cu carduri de plată din RM [Accesat la 08.08.2024]
2. https://www.bnm.md/bdi/pages/reports/dsp/DSP2.xhtml [Accesat la 08.08.2024]
3. https://www.bnm.md/bdi/pages/reports/dsp/DSP4.xhtml [Accesat la 08.08.2024]
4. https://www.bnm.md/bdi/pages/reports/dsp/DSP5.xhtml adoptarea sistemelor de deservire automatizată la distanță [Accesat la 08.08.2024]
5. https://www.bnm.gov.my/introduction-of-payment-system#:~:text=Under%20the%20Bank%20for%20International,facilitate%20the%20circulation%20of%20money [Accesat la 10.08.2024]
6. Raportul anual al BNM: https://www.bnm.md/files/RA_2018_ro.pdf [Accesat la 07.08.2024]
7. Raportul anual al BNM: https://www.bnm.md/files/Raport_Anual_2019_1.pdf [Accesat la 07.08.2024]

8. Raportul anual al BNM: Raportul anual al Băncii Naționale a Moldovei pentru anul 2023. Disponibil: https://www.bnm.md/files/RA_2024_ISBN.pdf [Accesat la 07.08.2024]
9. Regulamentul cu privire la cardurile de plată, aprobat prin HCA al BNM nr.157 din 01.08. 2013
10. Regulamentul privind prestarea serviciilor de plată prin intermediul sistemelor automatizate de deservire la distanță, aprobat prin HCE al BNM nr. 62 din 09.03.2017
11. https://www.bnm.md/ro/content/sistemul-national-de-plati [Accesat la 10.08.2024]